

DARÜLFÜNUN
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

FELSEFE, İCTİMAİYAT, TARİH,
COĞRAFIYA, EDEBİYAT

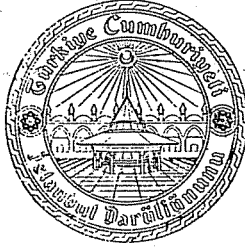
İKİ AYDA BİR NEŞROLUNUR

BU SAYIDA

MAKALELER :

Sahife

Mehmet İzzet Beyin ölümü Yusuf Şerif	1 - 2
İzzet B. Hilmi Ziya B.	3 - 8
İzzeti ne için tazîz ediyoruz Sadrettin Celâl	9 - 13
Mehmet İzzet Bey fikri şahsiyeti ve hizmeti İsmail Hakkı	14 - 17
İzzet Bey kimdi Orhan Sadettin	18 - 24
İzzet Beyin fikri şahsiyeti M, Şekip	25 - 29
Merhum Mehmet İzzet Bey Halil Nimetullah	30 - 32
Zavallı İzzet Bey Mehmet emin	33 - 34
Mehmet İzzet Beyin hayatı Sıtkı	35 - 37

İSTANBUL
CUMHURİYET MATBAASI
1931

İzzeti niçin taziz ediyoruz?..

Hayatta pek füzuli yaşayan bir çok hiçler dururken ölümün İzzet gibi hakiki bir varlığı bulması insanı isyan ettiriyor ve ona, tabiatın kör kuvvetlerine hâkim olmaktan çok uzak bulunduğunu acı bir surette hatırlatıyor. Şüphesiz ölüm her kes için mukadderdir. Verebilecekleri şeyleri vererek, yapmağa muktedir oldukları eserleri tahakkuk ettirerek, fâni dünyaya veda eden insanlara acınmaz, onların da gözü arkada kalmaz.

Fakat bir insanın tam olgunlaştığı ve en feyizli fikrî mahsullerini vereceği bir zamanda ölmesi kadar feci bir şey olamaz. Bu, giden için olduğu kadar kalanlar için de acıdır.

Bahusus bu giden, ilmi irfan cihetinden yoksul bir memlekette bir darülfünün kürsüsünü senelerdenberi büyük bir ehliyyet ve salâhiyyetle idare eden bir insan olacak olursa...

Ben İzzet i, meşrutıyyeti müteakip hükümetin Avrupaya talebe göndermek için açtığı müsabakada tanıdım. Avrupada ilk tahsil senemizi diğer yirmi sekiz arkadaşımızla beraber (Louis - Le - Grand) lisesinde geçirdik. Kuvvetli fransızcası, zekâsı ve ciddi mesaisi ile daha o zaman nazarı dikkat ve takdimimizi celbeden İzzet; bütün bu meziyyetlerine rağmen o zaman bana -itiraf edeyim- bir az müstehzi ve dürüş görünmüştü. Ona o kadar ısınmamıştım. Fakat zaman geçtikçe, onu daha iyi tanıdıkça, ihtimal aynı zamanda o da daha olgunlaştıkça ilk intiba bende yavaş yavaş silinmeğe başladı. İzzet e karşı muhabbet ve merbutıyyetim tedricî bir surette arttı.

İzzet i müstehzilikle itham etmek doğru olmaz, kanaatindeyim. Çünkü İzzet istihzayı; şahsî gururunu tatmin etmek için gayri şuuri olarak değil, belki bir islah ve terbiye vasıtası olarak müdrik bir surette kullanıyordu.

Gülünç şeylere gülünmiyecek, gülünç iddiaların garabeti her kese hissettirilmiyecek, fikir sahasında her kesin istediği gibi hezeyan etmesine müsaade edilecek olursa tabiidir ki bir takım gemi arslanları meydanı boş bularak istedikleri gibi at koşturabilecekler ve kolay şöhet kazanacaklar, lâayık olmadıkları mevkilere geçeceklerdir. En nihayet bir (otorite) tanılarak fikirleri teşviş ve tağyir imkânını bulabileceklerdir. Bu kuvveti

elde ettikten sonra onların maskelerini yüzlerinden almak, hakiki mevki-lerine indirmek çok güç olur. Bu itibarla istihzayı, fikri hezeyanların cezası olarak kabûl etmek mecburiyetindeyiz.

Filhakika -İzzetin haklı bir surette iddia ettiği gibi- istihza, insanın gururunu kırar, bazen liendimizi, bazen diğerlerini yaralar; biz istihzaya lâyık isek kendimizi toplarız. Gülünç olan diğerleri ise bu gülünç vaziyetlerine nihayet vermek liizumunu hissederler. . .

Hulâsa istihza, tenkidin keskin bir şekli dahi olsa, iyi kullanılmak şartile bir salah, terakki ve intibah amilidir.

Fakat itiraf edelim ki, istihzayı keskin bir terbiye silâhı olarak kulanan -ve ihtimal bu yuzden bir çok kalpler kıran- İzzet tenkide kendinden baghyor, evvelâ kendi kusurlarını goriyordu.

Başkalarını mes'ul edebilmek için evvelâ kendini mes'ul ediyordu.

Musahabelerinde kaç defa kendinden bahsetmiş, ve talebesi ile kâfi derecede meşgul olmadığını ve talebeye kusur bulmazdan evvel kendi kusurlarımızı gormemiz lâzım geldiğini, ne verirsek onu alacağımızı söylemişti.

Fikirlerin tahkik edilmeksizin toptan kabul veya reddedilmege; insanların yalnız kusurları görülerek telin edilmege veya sade faziletleri görülüp telih olunmaga alışıldığı bir memlekette, hâdiselere ve fertlere senpatı fakat aynı zamanda şüphe ile bakmak kabahat midir?

Yukarıda **İzzet** in bütün fikri mahsullerini tam verecegi bir qagda aramızdan gittigini soylemigtim. Fakat buna ragmen bıraktığı -kemiyyet itibarile az fakat keyfiyyet itibarile kıymetli- eserler ve bilhassa darülfünundaki metodik ilmî tedris faaliyyeti ona Turk ilmü irfan tarihindeki şerefli mevkiini vermemiz için kâfidir.

Miinevver gençlik, bilhassa muallimler için, bu eserlerden nur, ilham, kuvvet, hamle almak, ilmi ve felsefi bir goriig ve zihniyyet kazanmak en büyük vatanî vazifedir.

Bu itibarla **İzzetin Milliyet nazariyeleri** ismindeki kitabı, vatan, millet mefhumları hakkındaki yanlış telâkkilerimizin tashihini, ve bu mefhumları dogru ve esaslı bir surette kavramamızı miimkiin kılacak çok kıymetli bir eserdir. Bunun içindir ki **İzzet** in hiiviyetini de **tebarüz** ettiren bu kitap uzerinde bir az durmak istiyorum. Aşağıdaki satırlar kitabı okumak arzusunu ilham ederlerse vazifelerini yapmışlardır.

İzzet, -**Milliyet nazariyeleri** ismindeki kitabında, maddî âleme mensup ırkın, toprağın, iktisadın milliyete esas olamayacağını gösterdikten sonra:

Manevî âleme mensup lisan, seciyye ve an'anenin milliyeti izah etmek hususundaki kifayetsizliğini soyluyor. Gosteriyor ki bugün **bu unsurlar mefkûreyi vakıa ile telif etmekten, milli mefkûreyi tesis eylemekten âcizdirler.**

İzzet in-bu meselelere ait verdiği bazı isabetli hükümleri hatırlatalım:

Millî seciye milletleri belki daima temsil ederlersede her zaman temiz gösteremezler.

Bunun için millî seciyenin tahakkukunu fertler için bir vazife addemeyiz.

Millî seciyyeye intibak kadar, millî seciyenin tashih de bir âhlâk borcu olabilir.

Hip bir millet, millî gurur ve tefâhur gâlançlığına düşmeksizin vakıadaki esasın millî Kemâli ifade ettiğini iddia edemez.

Millî an'aneler addolunan şeyler, ekseriya tarihî tesadufî mahsullerinden ibarettir. Her hangi bir zamanda millet onları kendi hakiki hayatının temsali adderek sevebilir, fakat onlara esir olması, hakkı hayatları kabul ettiği halde onları idameye çalışması ve bu esaretinde hürriyet görmesi anlaşılmaz bir mucizeme olur.

İzzet en nihayet milliyetin esasını, milli mefhumun cevheri vahdetini, beşerî iradenin muayyen fakat umumi teveccühünde ve bu veçhede onu sürükliyen iman ve kanaatte buluyor.

Mefkûreyi; yaşayan, mefkûreyi tahakkuk ettirmek için yagayan, harste hem saikini, hem hedefini bulan milliyet bu vasfile, gerek maddî tabiatın ve gerek manevî tabiat demek olan tarihî ve ruhi muayyeniyetin fevkına yükseliyor. Şuurlu olmak itibarile hur bir cehit ibraz ediyor. İnsanm muayyen bir istikamette kemalini tahakkuk ettirmeğe çalışıyor.

İzzet milliyet hakkındaki geniş, insani, müterakkî, velût ve dinamik olan bu telâkkisini şu suretle hulâsa ediyor :

İptidâî insan için tabiat ve tabiatla mülevven cemiyet doğrudan doğruya bir mutadır. Onun iticamı ve ikmalî, tashih ve tadilî mevzuu bahs değildir. Orada cemiyet bir vaka dır: mevzu insan için ise cemiyet daima islahâ ihtiyâç gösterir. Edebiyat ile, ilimle, sanayile, adalet ile tekemmüle mühtaçtır. Bu itibarladır ki milliyet, bir vakıa olmakdan ziyade bir mefkûredir. Muta olmaktan ziyade münşâ dır. İradenin mahsulüdür ve onun içindir ki siyâsî sahada demokrasi ile müterakfıdır.

Bunun içindir ki milletin; aynen intibak edilecek bir şeyiyet değil, belki tahakkuk ettirilecek bir mefkûre olduğu hakikati, bize büyük vazifeler

fahmil ettiğini unutmamalıyız. Her münevver genç, bilhassa memleketin idare ve teşkilât mekanizmasının başına geçmeğe namzet olan gençler bu hakikati iyice kavramalıdır ve bilmelidirler ki memleket ve milleti; buldukları teslim aldıkları gibi değil, daha güzel, daha mamur, daha refah içinde bırakmak mecburiyetindedirler. Yaşadıkları muhiti hak, hakikat ve adaletin, hürriyetin, insanlığın daha çok hâkim olduğu bir muhit haline getirmek en büyük milli ve vatanî vazife olduğunu her zaman aklımızda bulundurmalıyız.

Biz eski neslin bıraktığı mirastan sadece istifade etmek değil, belki ona yeni şeyler ilâve temek mecburiyetindeyiz.

Bilhassa muallim olan, olacak olanlar talebesine böyle müsbet ve mefkûrevî bir vatanperverlik telkin etmelidirler.

İzzet, milliyetin ne olduğunu **milliyet nazariyeleri** kitabında bu suretle gösterdikten sonra, millet müvacehesinde fertlerin vaziyetlerinin ne olması lâzım geldiğini **Hayat mecmuasının** (36-37) inci sayısında **Vakıa ve mefkûre** isimdeki makalesinde izah ediyor.

Bu hususta mümkün olan iki zıt vaziyeti; birisini **Fikret**, diğerini **Ziya Gök Alp** merhumda tecessüm ettirerek şu suretle tesbit ediyor:

1.— *Cemiyet de tabiat gibi zarurî, hilafında hareket edilmesi mümkün olmayan kanunlara maliktir. Cemiyet de tabiat kadar muazzam, ferdî ezen ve ona hâkim olan bir vakıadır. Maşerî vicdanın icabatına uymayan, intibak etmeyen bir ferdî arzu, hususî bir gayei hayal, ne kadar yüksek olsa yine bir mefkûre addedilemez.*

Bînetice, mefkûrelerimiz muteber ve müessir olmak için içtimai vicdana uygun olmalıdır. İnsan mevcut olan ahval ve şeraite intibak etmelidir. Mümkün olan ancak mevcut ve vaki olandır.

2.— *İkinci telakkiye göre faydalı ve inkılapçı adam; mevcut şeniyete intibak eden, cemiyetin mevcut his ve arzularının tercümanı ve alemdarı olan insan değil, belki kuvvet ve ilhamını kendinden alan, kendi şahsiyyetine ve mefkûresine ehemmiyet veren insandır.*

Mefkûreci, kitle tarafından sürüklenmez, onun istediği yere beraber gitmez. Bilakis onu kendi istediği tarafa sürüklü meğe çalışır. Her yerde halk taliine razî ve mütevekkildir. Bu, vakıayı teşkil eder. Halbuki mefkûreci, bu vakıayı teşkil eden cemiyete hasımdır mefkûreci kendini, bu vaziyeti değiştirmekle mükellef sayar.

Onun; istikbalî hiç olmazsa kısmen yaratan, bizim imanımız olduğuna kanaati vardır.

İşte bu suretle, bir taraftan vakıaya hizmetkâr olan içtimaiyat-

cuların davası, diğer taraftan her şeye rağmen ve her şeyden evvel mefkûresine sadakati kabul eden inkılâpçı görüşü tam bir tezat teşkil eder.

Hangi yol doğrudur? . .

İzzet bu iki noktai nazarı telife değil, belki ikisinde de mevcut olan hakikat hissalarını -itiraf edelim; ikincisine daha çok mevki vererek- olmak suretile terkibe çalışıyor.

Şüphesiz vakiadan tecerrüt etmek, şeniyeti nazarı dikkate almamak doğru olmaz. Ancak düşünmelidir ki, yarımın hakikat kumaşını dokuyan bugünün hayalleridir.

Diğer cihetten, sureti mutlakada, telâkkilerden biri diğerine tercih edilemez. **Mizaçların tenevvüünü** tanımak lâzımdır. Ruhan teşkilâtçı ve tensikatçı olan insanların yanında doğuştan inkılâpçı ve ihtilâlciler de vardır.

İzzet mefkûreci insanlara mefkûrelerini yaparlarken bunların izafi olduklarını, ya'ni vaz'edecekleri yeni düsturların ileride aşılabileceğini düşünerek hareket etmelerini tavsiye ediyor.

Millet ve millet karşısında ferdin vazifeleri hakkındaki fikirlerini hülasâ etmeğe çalıştığım **İzzet**; ilmî zihniyetin vuzuh ve kat'iyetini, tahlil iktidarını felsefî zihniyetin genişliği, derinliği ve terkip kudreti ile birleştiren bir mütefekkindir.

Samimiyet, salâhiyet ve feragatla hayatını ilme vakfetmiş olan **İzzet**, memlekette bilhassa ilmî zihniyetin rehberi idi.

İşte bunun içindir ki **İzzetin** ölümüne ağlıyoruz; bunun içindir ki bu ölümü millî bir matem olarak telâkki ediyoruz.

Böyle mütevazî ve feragatkâr ilim adamları öyle birer meş'aledir ki için için yanarlar fakat yabancıya ışık vermezler, il gözüne görünmezler. Onları anlamak, onlardan ışık ve hararet alabilmek için bir az o cinsten olmak lâzımdır. Bunun için değil midir ki ancak ilim ve mefkûreye kıymet verenler **İzzet**i sevecekler, **İzzet**i okuyacaklar, **İzzet**i taziz edecekler ve **İzzet**'in ölümünün bu memleket için ne büyük bir felâket olduğunu takdir edeceklerdir.

Yüksek ve temiz ruhlarla arasına başbaşa kalmanın yükseltici ve tasfiye edici bir tesiri olduğuna kaniim.

Münevver gençlik için **İzzet**i okumak ve tanımak millî bir vazifedir.